334353 ـ فرد مسلمان در برابر ویروس کرونا چه مسئولیتی دارد؟

سوال

در این روزها که ویروس کرونا ـ کووید ۱۹ ـ شیوع یافته انجام چه کارهایی از سوی یک مسلمان مطلوب است و خداوند عزوجل چگونه این بلا را از ما دور خواهد ساخت؟

پاسخ مفصل

الحمدلله.

در هنگام نزول بلا و شیوع وبا، راه درمان توبه به سوی الله تعالی و زاری به درگاه او و باز گرداندن حقوق به صاحبانش همراه با استغفار بسیار و تسبیح و درود بر پیامبر ـ صلی الله علیه وسلم ـ و درخواست عافیت از الله عزوجل و رعایت اسباب پیش‌گیری و درمان است، همانند قرنطینه و استفاده از دارو در صورت وجود.

۱ـ توبه و تضرع:

الله تعالی می‌فرماید:

وَلَقَدْ أَرْسَلنَآ إِلَى أُمَمٍ مِّن قَبْلِكَ فَأَخَذْنَاهُمْ بِالْبَأْسَاء وَالضَّرَّاء لَعَلَّهُمْ يَتَضَرَّعُونَ (۴۲) فَلَوْلا إِذْ جَاءهُمْ بَأْسُنَا تَضَرَّعُواْ وَلَكِن قَسَتْ قُلُوبُهُمْ وَزَيَّنَ لَهُمُ الشَّيْطَانُ مَا كَانُواْ يَعْمَلُونَ [انعام: ۴۲ ـ ۴۳]

(و به یقین ما به سوی امت‌هایی که پیش از تو بودند [پیامبرانی] فرستادیم و آنان را به تنگی معیشت و بیماری دچار ساختیم تا به زاری و خاکساری درآیند (۴۲) پس چرا هنگامی که عذاب ما به آنان رسید تضرع نکردند ولی [حقیقت این است که] دل‌هایشان سخت شده و شیطان آن‌چه را انجام می‌دادند برایشان آراسته است).

ابن کثیر ـ رحمه الله ـ در تفسیرش (۳/ ۲۵۶) می‌گوید:

این قول الله تعالی که وَلَقَدْ أَرْسَلنَآ إِلَى أُمَمٍ مِّن قَبْلِكَ فَأَخَذْنَاهُمْ بِالْبَأْسَاء بأساء یعنی فقر و تنگی معیشت و وَالضَّرَّاء یعنی بیماری‌ها و دردها لَعَلَّهُمْ يَتَضَرَّعُونَ یعنی: الله را به فریاد بخوانند و به درگاه او تضرع کنند و خاشع شوند.

فَلَوْلا إِذْ جَاءهُمْ بَأْسُنَا تَضَرَّعُواْ یعنی: چرا هنگامی که آنان را مورد ابتلا قرار دادیم به درگاه ما تضرع و اظهار نیاز نکردند وَلَكِن قَسَتْ قُلُوبُهُمْ یعنی: نرم نشد و خاشع نگردید وَزَيَّنَ لَهُمُ الشَّيْطَانُ مَا كَانُواْ يَعْمَلُونَ یعنی: به سبب شرک و گناهان».

و الله تعالی می‌فرماید:

أَوَلَا يَرَوْنَ أَنَّهُمْ يُفْتَنُونَ فِي كُلِّ عَامٍ مَرَّةً أَوْ مَرَّتَيْنِ ثُمَّ لَا يَتُوبُونَ وَلَا هُمْ يَذَّكَّرُونَ [توبه: ۱۲۶]

(آیا نمی‌بینند که آنان در هر سال یک یا دو بار آزموده می‌شوند باز هم توبه نمی‌کنند و عبرت نمی‌گیرند).

و بلا نازل نمی‌شود مگر به سبب گناه و از بین نمی‌رود مگر با توبه، چنان‌که عباس ـ رضی الله عنه ـ در دعای طلب باران بیان کرده است.

حافظ ابن حجر ـ رضی الله عنه ـ در فتح الباری (۲/ ۴۹۷) می‌گوید: «زبیر بن بکار در الأنساب، دعایی را که عباس در این واقعه گفت و وقت آن را بیان کرده است و با سند خود می‌گوید که وقتی عمر از عباس درخواست کرد تا برایشان از الله باران بخواهد، ایشان در دعایش گفت: خداوندا بلایی نازل نشده مگر به سبب گناه و از بین نمی‌رود مگر با توبه».

۲ـ اما استغفار، از اسباب سلامتی و نیرو و زندگی نیکوست.

الله عزوجل می‌فرماید:

وَأَنِ اسْتَغْفِرُواْ رَبَّكُمْ ثُمَّ تُوبُواْ إِلَيْهِ يُمَتِّعْكُم مَّتَاعًا حَسَنًا إِلَى أَجَلٍ مُّسَمًّى وَيُؤْتِ كُلَّ ذِي فَضْلٍ فَضْلَهُ [هود: ۳]

(و این‌که از پروردگارتان آمرزش بخواهید سپس به درگاه او توبه کنید [تا این‌که] شما را با بهره‌مندی نیکویی تا زمانی معین بهره‌مند سازد و به هر شایسته‌ای نعمتی از فضل خود عطا کند).

و می‌فرماید:

وَيَا قَوْمِ اسْتَغْفِرُواْ رَبَّكُمْ ثُمَّ تُوبُواْ إِلَيْهِ يُرْسِلِ السَّمَاء عَلَيْكُم مِّدْرَارًا وَيَزِدْكُمْ قُوَّةً إِلَى قُوَّتِكُمْ وَلاَ تَتَوَلَّوْاْ مُجْرِمِينَ [هود: ۵۲]

(و ای قوم من، از پروردگارتان آمرزش بخواهید سپس به درگاه او توبه کنید [تا] از آسمان بر شما بارش فراوان فرستد و نیرویی بر نیروی شما بیفزاید و تبهکارانه روی بر مگردانید).

۳ـ دربارهٔ تسبیح نیز الله متعال ما را با خبر نموده که وی یونس را به واسطهٔ تسبیح از تنگنایش رهانید و اشاره کرده که مؤمنان را نیز همین‌گونه نجات خواهد داد:

وَذَا النُّونِ إِذْ ذَهَبَ مُغَاضِبًا فَظَنَّ أَنْ لَنْ نَقْدِرَ عَلَيْهِ فَنَادَى فِي الظُّلُمَاتِ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ سُبْحَانَكَ إِنِّي كُنْتُ مِنَ الظَّالِمِينَ (۵۲) فَاسْتَجَبْنَا لَهُ وَنَجَّيْنَاهُ مِنَ الْغَمِّ وَكَذَلِكَ نُنْجِي الْمُؤْمِنِينَ [انبیاء: ۸۷ ـ ۸۸]

(و ذوالنون را [یاد کن] آن‌گاه که خشمگین رفت و پنداشت که ما هرگز بر او تنگ نمی‌گیریم تا در [دل] تاریک‌ها ندا در داد که معبودی جز تو نیست، منزهی تو، راستی که من از ستمکاران بودم (۸۷) پس [دعای] او را برآورده ساختیم و او را از اندوه رهانیدیم و مؤمنان را [نیز] چنین نجات می‌دهیم).

و می‌فرماید:

فَلَوْلَا أَنَّهُ كَانَ مِنْ الْمُسَبِّحِينَ (۱۴۲) فَلَوْلَا أَنَّهُ كَانَ مِنْ الْمُسَبِّحِينَ [صافات: ۱۴۲ ـ ۱۴۳]

(و اگر او از زمرهٔ تسبیح کنندگان نبود (۱۴۳) قطعا تا روزی که برانگیخته می‌شوند در شکم آن [ماهی] می‌ماند).

امام احمد (۱۴۶۲) و ترمذی (۳۵۰۵) از سعد ـ رضی الله عنه ـ روایت کرده‌اند که رسول الله ـ صلی الله علیه وسلم ـ فرمود: «دعای ذوالنون (یونس) در شکم ماهی این بود: لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ سُبْحَانَكَ إِنِّي كُنْتُ مِنَ الظَّالِمِينَ ، (معبودی به حق جز تو نیست، پاک و منزهی، من از ستمکاران بودم) که مسلمانی این را در امری به زبان نمی‌آورد مگر آن‌که الله او را اجابت می‌کند» آلبانی این روایت را صحیح دانسته است.

ابن قیم ـ رحمه الله ـ می‌گوید: ابن مسعود می‌گوید: هیچ پیامبری دچار اندوه نشده مگر آن‌که به تسبیح پناه برده است (الجواب الکافی: ۱۴).

۴ـ اما درود بر پیامبر ـ صلی الله علیه وسلم ـ از بزرگترین اسبابِ زوال غم و اندوه است.

امام احمد (۲۱۲۴۲) و ترمذی (۲۴۵۷) ـ و این لفظ ترمذی است ـ از ابی بن کعب روایت کرده‌اند که رسول الله ـ صلی الله علیه وسلم ـ هنگامی که دو سوم شب می‌گذشت برمی‌خاست و می‌فرمود: ای مردم، الله را یاد کنید، الله را یاد کنید. آن لرزه [نزدیک] است [که رخ دهد] سپس لرزه‌ای دیگر در پی آن آید، مرگ آمده است با آن‌چه در خود دارد، مرگ آمده است، با آن‌چه در خود دارد اُبَی گفت: گفتم ای رسول خدا، من بسیار بر شما درود می‌فرستم، پس چقدر از دعایم را برای شما قرار دهم؟ فرمود: هر چه می‌خواهی گفتم: یک چهارم. فرمود: هر چه می‌خواهی، و اگر بیفزایی برایت بهتر است گفتم: نصف. فرمود: هر چه می‌خواهی، و اگر بیفزایی برایت بهتر است گفتم: پس دو سوم. فرمود: آن‌طور که می‌خواهی، و اگر بیفزایی برایت بهتر است گفتم: پس همهٔ دعایم را برای تو قرار می‌دهم. فرمود: پس غمات برطرف می‌شود و گناهت آمرزیده می‌شود.

و لفظ احمد چنین است که اُبی بن کعب از پدرش روایت کرده که مردی گفت: ای رسول خدا، نظرت چیست اگر همهٔ دعایم را برای تو قرار دهم؟ فرمود: در این صورت خداوند غم دنیا و آخرت تو را برطرف می‌سازد.

این حدیث را آلبانی و محققان مسند احمد حسن دانسته‌اند.

شیخ الاسلام ابن تیمیه چنان‌که ابن قیم در جلاء الأفهام (۷۹) از وی نقل کرده است دربارهٔ تفسیر این حدیث می‌گوید: «اُبی

بن کعب دعایی برای خود داشت، پس از پیامبر ـ صلی الله علیه وسلم ـ پرسید که آیا یک چهارم آن را برای درود بر ایشان اختصاص دهد؟ پیامبر ـ صلی الله علیه وسلم ـ فرمود: اگر بیفزایی برایت بهتر است تا آن‌جا که گفت: همهٔ دعایم را برای تو قرار می‌دهم. یعنی: همهٔ دعایم را بر تو درود خواهم فرستاد. پیامبر ـ صلی الله علیه وسلم ـ فرمود: در این صورت غمت برطرف شده و گناهت آمرزیده خواهد شد زیرا کسی که بر پیامبر ـ صلی الله علیه وسلم ـ درود فرستد خداوند بر وی ده درود خواهد فرستاد و کسی که الله بر وی درود فرستد هم و غم او برطرف می‌شود و گناهش آمرزیده می‌گردد».

۵ـ اما درخواست عافیت در هنگام صبح و شام (اذکار صبح و شام) مشروع است و این در هنگام شیوع وبا بیشتر مورد تاکید است.

امام احمد (۴۷۸۵) و ابوداوود (۵۰۷۴) و ابن ماجه (۳۸۷۱) از عبدالله بن عمر ـ رضی الله عنهما ـ روایت کرده‌اند که گفت: پیامبر ـ صلی الله علیه وسلم ـ هنگام صبح و شام این دعاها را ترک نمی‌گفت: اللهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ الْعَافِيَةَ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ، اللهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ الْعَفْوَ وَالْعَافِيَةَ فِي دِينِي وَدُنْيَايَ وَأَهْلِي وَمَالِي، اللهُمَّ اسْتُرْ عَوْرَاتِي، وَآمِنْ رَوْعَاتِي، اللهُمَّ احْفَظْنِي مِنْ بَيْنِ يَدَيَّ، وَمِنْ خَلْفِي، وَعَنْ يَمِينِي، وَعَنْ شِمَالِي، وَمِنْ فَوْقِي، وَأَعُوذُ بِعَظَمَتِكَ أَنْ أُغْتَالَ مِنْ تَحْتِي . یعنی: خداوندا من از تو در دنیا و آخرت خواهان عافیتم. خداوندا من از تو در دینم و دنیایم و خانواده‌ام و مالم عفو و عافیت خواهانم. خداوندا پوشیده‌های من را پوشیده بدار و ترس‌های مرا به امنیت بدل کن. خداوندا مرا از روبرو و پشت سر و از راست و چپِ من و از بالا حفظ کن و به عظمت تو پناه می‌برم که ناغافل از پایین کشته شوم. منظور فرو رفتن در زمین است.

همچنین احمد (۲۰۴۳۰) و ابوداوود (۵۰۹۰) از عبدالرحمن بن ابی بکره روایت کرده‌اند که به پدرش گفت: ای پدر، من هر صبح می‌شنوم که این دعا را می‌گویی: اللَّهُمَّ عَافِنِي فِي بَدَنِي، اللَّهُمَّ عَافِنِي فِي سَمْعِي، اللَّهُمَّ عَافِنِي فِي بَصَرِي، لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ و این را سه بار هر صبح و شام می‌گویی. او گفت: من شنیدم که رسول الله ـ صلی الله علیه وسلم ـ این دعاها را می‌گفت و دوست دارم که به سنت او اقتدا کنم.

معنی دعا: خداوندا مرا در بدنم عافیت عطا کن، خداوندا مرا در شنوایی‌ام عافیت عطا کن، خداوندا مرا در بینایی‌ام عافیت عطا کن، معبودی به حق جز تو نیست.

از دیگر دعاهای سودمند در این مقام، ادعیه‌ای است که در این احادیث آمده است:

ترمذی از ابوهریره ـ رضی الله عنه ـ روایت کرده که گفت: رسول الله ـ صلی الله علیه وسلم ـ در دعایش می‌فرمود: خداوندا مرا با شنوایی و بینایی‌ام بهره‌مند گردان و آن‌ها را تا زنده‌ام سالم نگه دار و مرا بر کسی که بر من ستم روا داشته یاری ده و انتقام مرا از او بگیر.

و احمد (۱۳۰۰۴) و ابوداوود (۱۵۵۴) و نسائی (۵۴۹۳) از انس ـ رضی الله عنه ـ روایت کرده‌اند که پیامبر ـ صلی الله علیه

وسلم ـ [در دعایشان] می‌فرمود: اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ البَرَصِ، وَالْجُنُونِ، وَالْجُذَامِ، وَمِنْ سَيِّئِ الْأَسْقَامِ (خداوندا از بَرَص (پیسی) و دیوانگی و جذام و بیماری‌های سخت به تو پناه می‌آورم).

همچنین امام احمد (۵۲۸) و ابوداوود (۵۰۸۸) و ترمذی (۳۳۸۸) و ابن ماجه (۳۸۶۹) از عثمان بن عفان روایت کرده‌اند که گفت: رسول خدا ـ صلی الله علیه وسلم ـ را شنیدم که می‌فرمود: «هر کس که سه بار بگوید: بِسْمِ اللَّهِ الَّذِي لَا يَضُرُّ مَعَ اسْمِهِ شَيْءٌ، فِي الْأَرْضِ، وَلَا فِي السَّمَاءِ، وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ، تا صبح بلای ناگهانی به او نمی‌رسد و هر کس سه بار هنگام صبح آن را بگوید تا شب دچار بلای ناگهانی نمی‌شود».

معنای دعا: به نام الله که با نام او چیزی در زمین و آسمان زیان نمی‌رساند و اوست شنوای دانا.

۶ـ اما دربارۀ برگرفتن اسباب مانند رعایت قرنطینه و استفاده از درمان، روش پیامبرمان ـ صلی الله علیه وسلم ـ دال بر همین است، زیرا ایشان امر به درمان بیماری‌ها نموده و به پیش‌گیری اشاره کرده و امر کرده تا بیمار بر سالم وارد نشود و از سفر به سرزمینی که در آن‌جا طاعون رخ داده نهی نموده است.

رسول الله ـ صلی الله علیه وسلم ـ می‌فرماید: از دارو استفاده کنید، زیرا الله عزوجل دردی را نگذاشته مگر آن‌که برایش دارویی قرار داده، جز یک درد که آن پیری است به روایت احمد (۱۷۷۲۶) و اصحاب سنن و ابوداوود (۳۸۵۵) و ترمذی (۲۰۳۸) و ابن ماجه (۳۴۳۶) و آلبانی در صحیح ابی داوود آن را صحیح دانسته است.

و همچنین رسول خدا ـ صلی الله علیه وسلم ـ می‌فرماید: هر که صبح هنگام هفت دانه خرمای عجوه بخورد در آن روز سم یا جادو بر وی اثر نخواهد کرد به روایت بخاری (۵۷۶۹) و مسلم (۲۰۵۷).

همین‌طور بخاری (۵۷۷۱) و مسلم (۲۲۲۱) از ابوهریره ـ رضی الله عنه ـ روایت کرده‌اند که پیامبر ـ صلی الله علیه وسلم ـ فرمودند: بیمار بر سالم وارد نشود.

و می‌فرماید: اگر شنیدید که در سرزمینی طاعون آمده به آن‌جا وارد نشوید و اگر در سرزمینی که هستید طاعون رخ داده از آن‌جا خارج نشوید به روایت بخاری (۵۷۲۸) و مسلم (۲۲۱۸).

از الله خواهانیم که بلا و وبا را از ما دور سازد.

والله اعلم.